

Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526),

vyd. Ondřej FELCMAN,
Nakladatelství Lidové noviny,
Praha 2009

832 s., ISBN 978-80-7422-003-6

Široký autorský kolektiv pod vedením Ondřeje Felcmana a Františka Musila, složený především z historiků působících na univerzitě v Hradci Králové, se pokusil o první syntetické postižení historických událostí a dlouhodobých společenských procesů v rozsáhlém regionu východních Čech v období od pravěku do roku 1526.

Publikaci otvírá kapitola věnovaná stanovení důležitých metodologických východisek syntézy. Ondřej Felcman zde nastínil mimo jiné východočeská specifika v geografické a historické tvářnosti oblasti, dosavadní stav historického poznání, povahu i vnitřní členění syntézy a geografické vymezení. Následující část přináší detailní historiografický přehled k dějinám a archeologii východních Čech a Kladska, kdy nebyla opomenuta ani často širší historické obci neznámá regionální periodika.

Historický výklad je rozčleněn na několik linií, kdy je v rámci každého oddílu reflektován nejdříve politicko-správní, společenský a etnický vývoj v jednotlivých obdobích, dále komplex otázek spojených s hospodářsko-sociálními problémy a konečně oblast kultury a duchovního života. Vzhledem k důslednému dodržování zvolené struktury však celková kompozice díla působí poněkud strnule. Po zobecňujícím úvodu ke každé kapitole často následuje výčet osobnostních, institucionálních nebo místních autorit, jež se svým pojetím blíží slovníkovým heslům. Některá z nich přinášejí nové poznatky a provedené mikrohistorické sondy korigují dosavadní bádání, jiná naopak vzhledem k rozsahu vykazují přílišná zjednodušení.

Kniha chronologicky začíná v době kamenné a přináší informace o jednotlivých archeologických kulturách, které se v regionu vystřídaly, a přes keltské a germánské obyvatele přechází ke slovanskému osídlení. Na základě nejnovějších archeologických výzkumů tak vyvstává plastický obraz lidské společnosti pravěkých východních Čech, který však není omezen pouze

na daný region, ale je zasazen do širších evropských souvislostí. Autoři správně upozorňují, že vzhledem k omezeným a nesoustavným možnostem získávání hmotných pramenů, spočívajících v současnosti především v oblasti záchranných průzkumů daných hlavně výstavbou, se nejedná o neměnnou skutečnost. Právě naopak. Lze předpokládat, že nové výzkumy ještě přinesou v souvislosti s dalšími archeologickými průzkumy v tomto obraze výrazné změny. U profilově historické syntézy by šlo pouze navrhnout sjednocení terminologického úzu pro označování jednotlivých dějinných epoch, aby nedocházelo k duplicitě, kdy období raného středověku se v archeologických pasážích označuje jako střední a mladší doba hradištní, což laickému čtenáři může činit potíže v chronologické orientaci.

Hlavní důraz je však kladen až na části publikace, které jsou věnovány historickému období od 10. století. Dějiny východních Čech jsou popsány při utváření přemyslovského knížectví, za vlády posledních Přemyslovců a během panování Lucemburků. Zároveň se v textu odráží vztah přemyslovských a lucemburských panovníků k hospodářsky a politicky důležitému regionu. Opomenut nebyl ani význam domácí a vnější kolonizace, průběh hlavních zemských komunikací, problematika východočeských věnných měst či představení hlavních památek východočeské románské a gotické kultury. Velká pozornost byla věnována projevům společenské krize za vlády Václava IV. a následnému období husitských bouří. Řada východočeských šlechticů připojila své pečeti ke stíznému listu proti upálení Mistra Jana Husa a východní Čechy představovaly během revoluce jednu ze základních bašt husitství v zemi. Podobně především východočeské landfrýdy stály za úspěšným zvolením Jiřího z Poděbrad českým králem a následně tvořily oporu jeho pokusu o stabilizaci zemské správy a konsolidaci hospodářských poměrů. Závěrečné kapitoly jsou věnovány jagellonské éře a představení pozdní gotiky ve východních Čechách.

Syntéza obsahuje řadu černobílých a barevných vyobrazení, která nejsou používána samostatně, ale vždy vhodně doplňují text. Orientaci také ulehčují sestavené rodokmeny předních východočeských šlechtických rozrodů, stejně jako připojený osobní a místní rejstřík; stálo by nicméně rovněž za úvahu, zda podobně rozsáhlé publikace nemají mít také rejstřík věcný.

Absenci poznámkového aparátu, který by publikaci nadměrně zatížil, vhodně nahrazuje jak úvodní historiografický přehled, tak přehledy základní literatury, hmotných a písemných pramenů vážících se k jednotlivým chronologickým celkům.

Problematické se může jevit široké geografické vymezení regionu východních Čech. Jak autorský kolektiv v úvodu správně podotýká, vnímání především geografické a politickosprávní příslušnosti jednotlivých krajů k východočeské oblasti procházelo v průběhu staletí různými proměnami, a mohlo být tedy vymezeno pouze na základě dějinné periodizace. Teritoriální vymezení proto bylo v syntéze chápáno, jako by mělo „plovoucí“ charakter. Některým přechodovým oblastem se tím však dostalo mnohem méně pozornosti, než by si zasloužily. Otázkou tedy zůstává, zda by podobné široce geograficky vymezené syntézy neměly být suplovány spíše úzeji regionálně zaměřenými pracemi, mapujícími jednotlivé historické správní kraje. I zde by samozřejmě vzhledem k dochovaným pramenům docházelo k problémům s jejich vymezením, nicméně jejich hranice by byly v dlouhodobém časovém horizontu mnohem lépe stanovitelné a zároveň by se předešlo výtce ohledně geografické, správní nebo církevněsprávní nesourodosti a odlišnosti jednotlivých zpracovávaných regionů.

MARTIN MUSÍLEK

Přemyslovské Křivoklátsko. 900 let hradu Křivoklátska, vyd. Vladislav RAZÍM, Národní památkový ústav – ú. o. p. středních Čech v Praze, Praha 2010

228 s., ISBN 978-80-86516-33-2

Vkusně vybavená publikace vznikla jako doprovodný text ke stejnojmenné výstavě, která proběhla od dubna do září 2010 přímo v areálu Křivoklátska, jedné z nejzachovalejších středověkých hradních pevností na českém území. Příležitost nabízí, jak tomu často bývá, první písemná zmínka. K roku 1110 popsal Kosmas, jak dal Vladislav (I) zajmout moravského knížete Otu a uvěznil ho na Křivoklátskě „v lese u řeky Mže“. S poznámkou, že krátce předtím byl hrad přestavěn.

Anotované dílo má několik částí. Nejobsáhlejší je katalog, vlastně sumář ikono-

grafických dokladů o hradě a celém regionu ve středověkém období, ještě s dalším členěním na *Křivoklátsko knížecí* a *Křivoklátsko královské*. Vedle sugestivních fotografií křivoklátské krajiny, nejstarších vyobrazení hradu včetně jeho vyvedení v dílech romantizujících malířů (V. Berger, A. Mánes aj.) nalezne zájemce i popis a charakteristiku dalších klíčových lokalit v oblasti (zejména Zbečno a Křivoklát, ale i Džbán, Jívno, Jenčov, Hlavačov aj.), opět vše dokumentované (včetně výseků z indikačních skic druhé čtvrtiny 19. století). Z dílny Aleny Nachtmannové a Vladislava Razíma pochází výklad o hradu i jeho okolí v historii starého českého státu, který je vlastně jakýmsi předřazeným úvodem k celému sborníku (*Křivoklát a lovecký hvozď v době přemyslovské*, s. 12–34); právě tato stať si z našeho pohledu zaslouží důkladnější pozornost.

Již první stránky ukáží, kolik nejasností a rozporuplných pohledů se navršilo okolo počátků Křivoklátska, i roli, kterou sehrával tamní lovecký hvozď. O řešení se v celé řadě studií pokusil již Tomáš Durdík, jemuž náleží primární zásluha o uvedení tématu do historické i archeologické literatury (koncentrované v *Castrum Bene* 7, 2004, s. 27–46). Právě s ním vede Vladislav Razím již delší čas diskuse jak o Křivoklátsku, tak o dalších kastelologických tématech. I stať v *Přemyslovském Křivoklátsku* je víceméně součástí této polemiky a koncentruje se na vyvracení či zpochybnování Durdíkových závěrů. Jistě, díky trvale pokračujícímu archeologickému výzkumu se téma Křivoklátska a Křivoklátska nachází v latentním pohybu. Ne všechny závěry publikované před dvaceti třiceti lety obstojí, s vaničkou by se však nemělo vylévat také dítě. Proto ve vsí stručnosti alespoň pár poznámek k některým místům.

Hned malou noticku k poznámce 1 (s. 31); není tak úplně pravda, že by se tématu lovectví a středověkých loveckých revírů (kromě Křivoklátska v Čechách třeba střední Povltaví, dolní Posázaví, Zbraslavsko aj.) u nás nikdo nezabýval. Stačí sledovat literaturu posledních let. Rovněž při hodnocení využitelnosti falz pro sídelně historické (i jiné) účely by měl odkaz mířit především na stať Rostislava Nového (*Studia Mediaevalia Pragensia* 2, 1991, s. 47–63), která se právě jimi speciálně a kvalifikovaně zabývá. Nicméně přejděme k podstatnějším věcem. Autoři správně věnují pozornost Zbečnu, unikátní lokalitě s časně dosvědčeným loveckým